

Bevezetés

A jelölt személyének hangsúlyosabbá válása a kampány és a képviselői munka során már régóta foglalkoztatja a kutatókat. Elsősorban azért, mert saját szerepük növelésével a jelöltek és képviselők hozzájárulhatnak a személynek szóló szavazat (personal vote) növeléséhez, mellyel nem csak a saját, de pártjuk szavazatait is növelhetik. A personal vote irodalom kiindulópontja az, hogy az egyes jelöltekre leadott szavazatok aránya amellet, hogy szoros összefüggést mutat a jelöltek párthovatartozásával, a szavazatot meghatározó szavazói jellemzőkkel és a választási eredményeket befolyásoló gazdasági folyamatokkal, olyan tényezőkkel is magyarázható, mint a jelölt kvalitásai és tevékenysége (Cain, Ferejohn, és Fiorina, 1987; Canache, Mondak, és Cabrera, 2000; Gaines, 1998; Herrera és Yawn, 1999; Mondak, 1995; Norton és Wood, 1990; Swindle, 2002). A személyes vonzerő szavazatokká válásához szükséges, hogy a jelölt látható legyen a választó számára. A láthatóság növelésének a legegyszerűbb módja pedig a jelöltközpontú (perszonalizált) kampány szervezése.

A neo-institucionalista elitkutatások fő célja, hogy megértsék a politikai intézmények képviselőkre és a parlamentekre gyakorolt hatásait (Saalfeld és Müller, 1997). Kézenfekvő azt gondolni, hogy a képviselőjelöltek viselkedését a választási rendszer határozza meg. Az utóbbi időben megugrott azoknak a munkáknak a száma, amelyek a választási szabályok és a kampányperszonalizáció közötti összefüggést vizsgálják (André, Freire, és Papp, 2014; Cross és Young, 2015; Eder, Jenny, és Müller, 2015; Gschwend és Zittel, 2015; Holtz-Bacha és Mazzoleni, 2004; Kriesi, 2012; Selb és Lutz, 2015; Zittel és Gschwend, 2008). Carey és Shugart nyomán (Carey és Shugart, 1995) a választási formula (többségi vagy arányos) (Cain et al., 1987; Lancaster, 1986; Lancaster és Patterson, 1990; Norris, 2000; Scholl, 1986), a pártlisták típusa (Curtice és Shively, 2009; Gallagher és Holliday, 2003; Heitshusen, Young, és Wood, 2005; Morgenstern és Swindle, 2005) (nyitott vagy zárt) és a körzeti magnitúdó (Carey és Shugart, 1995; Shugart, Valdini, és Suominen, 2005) játsszák a legfontosabb szerepeket a jelöltek stratégiáinak befolyásolásában. Bár a hivatkozott munkák segítenek feltárni, hogy a különböző választási rendszerek milyen egyéni és pártszintű viselkedéseket és stratégiákat erősítenek, kihagynak egy aspektust, amely fontos szerepet játszhat a választások kontextusában. Ez a szempont a jelöltállítási folyamat.

Hazan és Rahat (2006) megfogalmazásában a jelöltállítási szabályok azon mechanizmusok összessége, amelyek mentén a politikai pártok az országgyűlési választáson induló jelöltjeiket választják ki (2006, p. 367). A jelöltállítási folyamatot továbbá ritkán szabályozzák jogszabályi úton (Czudonowski, 1975), vagyis a szabályok kialakítása a legtöbb esetben a párt privilégiuma. A jelöltállítás mikéntjének fontosságát akkor értjük meg, ha figyelembe vesszük, hogy míg a választási szabályok azt határozzák meg, hogy melyik párt hány mandátumot kap, addig a jelöltállítási szabályai a mandátumok párton belüli elosztásáért felelnek (Atmor, Hazan, és Rahat, 2011, p. 32). Vagyis a jelölési szabályai ugyanolyan intézményi korlátot jelentenek, mint a választási szabályok: közvetlenül befolyásolják a jelöltek stratégiáit. Fontos megemlíteni továbbá, hogy bizonyos körülmények között a jelöltállítási szakaszban dől el a mandátum sorsa. Ez jellemző például a zárt pártlistás rendszerekre, illetve az olyan többségi rendszerekre is, ahol sok biztos választókerület

található (Duverger, 1959). Az ilyen esetekben a strømi¹ célhierarchiában az újrjelölés és újraválasztás egy szintre kerül. Fontos továbbá azért, mert a jelöltállítási szabályok döntenek el, hogy a jelöltek mennyire reszponzívak az őket kiválasztók igényeire és érdekeire (Gallagher, 1988). Ez pedig meghatározza, hogy hogyan kampányolnak és milyen szerepeket töltenek be képviselőként.

Fejeztünkben, a jelöltállítás két dimenzióját (centralizáció és exkluzivitás) vizsgáljuk, pontosabban azt, hogy ezek milyen hatást gyakorolnak az egyéni szintű kampányperszonalizációra. Centralizált jelöltállításról akkor beszélünk, ha a jelölésről országos szinten döntenek. Az exkluzivitás pedig azt jelenti, hogy csak egy szűk körnek van beleszólása a jelöltekről szóló döntésekbe. A szakirodalom alapján feltételezhetjük, hogy minél centralizáltabb, és minél exkluzívabb a jelöltállítás, annál kisebb az ösztönzés a perszonalizációra. Tanulmányunkban azt vizsgáljuk meg 2010-es és 2014-es survey adatokon, hogy azok a képviselőjelöltek, akik úgy érzékelték, hogy az országos pártvezetés döntött a jelölésükről kevésbé perszonalizáltabb kampányt folytattak-e, mint azok, akik egyéb szintek és csoportok szerepét is hangsúlyosnak érezték. A következő részben áttekintjük a jelöltszelekció irodalmát. Ezt követően bemutatjuk a használt adatokat és változókat, amit az elemzés rész követ. Fejezetünket konklúzióval zárjuk.

Elméleti keret

A rendelkezésre álló szakirodalom alapján Field és Siavelis (2008, p. 624) összegyűjtötték azokat a szempontokat, amelyek mentén a jelöltállítási szabályok leírhatók. Az irodalom az alábbi kérdésekre próbál választ találni. (1) A jelöltállítási folyamat jogilag szabályozott, vagy a párt belső döntéshozó egységei alkotják-e meg? (2) Mik a jelöltté válás feltételei? Kik lehetnek jelöltek, és kik nem? (3) Mennyire centralizált a jelöltállítás? (4) Mennyire inkluzív a folyamat? Kik vehetnek részt a jelöltállításról szóló döntés meghozatalában? (5) Milyen szavazási vagy kinevezési szisztémával döntenek el, hogy ki legyen a jelölt? (6) Milyen mértékben intézményesült a jelöltállítás folyamata? Mekkora a patronázs szerepe a jelöltállításban?

Ezzel szemben Atmor és szerzőtársai (Atmor, Hazan és Rahat, 2011) négy dimenziót említene, amelyek mentén jól leírhatóvá válnak a jelöltállítási szisztémák. Ezek közül néhány ismerős lehet a fenti felsorolásból, ám hozzá kell tenni, hogy Atmorék célja az volt, hogy elméleti síkon kapcsolják össze a jelöltállítási szabályokat és a személyes képviseletet. Ugyan fejezetünk nem a személyes képviseletről szól, témája mégsem választható el élesen attól. Ezért ez a felosztás bír komolyabb elméleti relevanciával számunkra. (1) Kik válhatnak jelöltté? (2) Kik vehetnek részt a jelölési procedúrában? (3) Szavazással vagy kijelöléssel választják ki a jelöltet? (4) Mennyire decentralizált a folyamat? A gazdag szempontrendszer ellenére megállapítható, hogy a szakirodalom döntő része egyértelműen a jelöltállítás centralizációját és exkluzivitását állítja fókuszba (Field és Siavelis, 2008, p. 624). Mi sem teszünk másképp tanulmányunkban. Ennek egyik oka, hogy ezek a szempontok könnyen mérhetők. Lássuk tehát, hogyan befolyásolja a jelöltállítás centralizációja és exkluzivitása a perszonalizációt! A centralizációt két értelemben is vizsgálhatjuk: területi és funkcionális értelemben (Rahat és Hazan, 2001). Területi decentralizációnak nevezzük, amikor a

---

¹ Strøm (1997) szerint a képviselőknek négy alapvető céljuk van, amelyek az egyes célok elérésének időbeli sorrendjéből következően hierarchikus kapcsolatban állnak egymással. A célok a következők: újrjelölés, újraválasztás, párt- és parlamenti pozíciók szerzése.

jelöltállítás az országos szint helyett a helyi szinteken történik. Ha a folyamat több szinten zajlik, akkor az egyes szintek fontossága adja meg a rendszer centralizált (vagy decentralizált) jellegét. Ezzel szemben a funkcionális decentralizáció bizonyos csoportok bevonását jelenti a jelöltállításba (pl. nők, munkások stb) (Field és Siavelis, 2008). Tanulmányunkban a területi decentralizációval, illetve centralizációval foglalkozunk. A jelöltállítást tehát akkor tekintjük decentralizáltnak, ha minél alacsonyabb szinten döntenek a jelöltekről. Ebből a szempontból mindegy, hogy a helyi szintű pártvezetés vagy a párttagság kezében van a döntés. A jelöltállítási folyamat demokratikus volta tehát nem jár kéz a kézben a folyamat decentralizációjával. A centralizáció perszonalizációra gyakorolt hatását tekintve a főszabály az, hogy minél centralizáltabb a jelöltállítás, annál kevésbé kap teret a perszonalizáció. Ennek oka, hogy országos szinten könnyebb kiválasztani a párthoz lojális jelölteket, és kiszűrni azokat, akiknek a saját céljaik, népszerűségük emelése fontosabb a párt céljainak követésénél, illetve a párttól eltérő közpolitikai profillal rendelkeznek. A párt így képes lesz olyan ösztönzőket teremteni, amelyek arra veszik rá a jelölteket, hogy „csapatjátékosként” viselkedjenek (Atmor, Hazan és Rahat, 2011, p. 28).

A jelöltállítás inkluzivitását az adja, hogy kik lehetnek a döntéshozó testület tagjai. A centralizációhoz hasonlóan az inkluzivitást is felfoghatjuk egy dimenzióknak, amelynek az egyik végén a teljesen inkluzív jelöltállítási szabályok helyezkednek el, a másik végén a teljesen exkluzívak. A teljes mértékben inkluzív jelöltállításra példa az egyesült államokbeli gyakorlat, amely az előválasztás intézményével lehetőséget kínál a regisztrált szavazóknak arra, hogy állást foglaljanak a pártok végső jelöltjeiről. Ez esetben a döntéshozó testület a választásra jogosultak köre. Az exkluzivitás szélső pontján olyan pártok helyezkednek el, amelyeknél a pártvezető egy személyben, vagy egy kisebb, a pártvezetőkből álló csoport hoz döntést a jelöltek személyéről (Atmor et al., 2011). Míg az exkluzív esetben a jelöltállítás párton belüli ügy, amely gyakran zárt ajtók mögött zajlik, addig a szélsőségesen inkluzív esetben a reménybeli jelölteknek a nyilvánosság előtt kell megküzdniük a jelöltségért, amelynek a legkézenfekvőbb eszköze a perszonalizált kampány már a jelöltté válás előtt. Atmor és szerzőtársai (2011, p. 25) érvelése alapján az inkluzív jelöltállítás esetében a jelölt az, aki a választót a párthoz vonzza, és nem cél a hosszabb távú pártidentitás kialakítása. Ezen kívül azok a jelöltek, akiket egy nagyobb „testület” választott meg, a jelölés után többféle hatásnak lesznek kitéve. Ezeknek a hatásoknak egy része pedig nem feltétlenül egyezik majd meg a pártérdekkel. Ezzel szemben az exkluzívabb jelöltkiválasztásnál a pártvezetés a párthoz lojális jelölteket választhat, akik kizárólag a pártérdekek követésére kapnak ösztönzést. Összefoglalva: minél exkluzívabb a jelöltállítás, annál kevesebb az ösztönzés a perszonalizációra. A centralizáció és az exkluzivitás egymáshoz való viszonyát néhány példán az 1. ábra szemlélteti.

1.ábra. Példák a jelöltállítási szabályokra az inkluzivitás és a decentralizáció szemszögéből.

Inkluzív	Országos szinten a választók	Települési szinten a választók
	Országos szinten a párttagok	Települési szinten a párttagok

	Országos szinten a pártvezetés	Megyei szinten a pártvezetés	
Exkluzív	Országos szinten a pártvezető	Megyei szinten a pártvezető	Települési szinten a pártvezető
	Centralizált		Decentralizált

A fentiek ismeretében felmerül a kérdés, hogy miért jelölnek a pártok mégis olyan politikusokat, akik aktívan koncentrálnak a személynek szóló szavazatok gyűjtésére? A jelöltállítás problémája visszavezet minket a kollektív cselekvés kérdéséhez (Carey és Shugart, 1995, p. 419; Shugart, Valdini és Suominen, 2005, p. 437). Azoknak, akik a pártcímkehez való hozzáférést kontrollálják elemi érdekük, hogy a párt jó színben tűnjön fel. Ezen túlmenően, a karrierjük szempontjából is fontos, hogy a párt hogyan szerepel a választásokon. Mindez feszültséget teremt a pártérdek és a jelöltek személyes érdekei között. Morgernstern (2004) mellett érvel, hogy mind a pártok, mind a jelöltek fontos elemét képezik a képviseletnek, és relatív fontosságukat a választási szabályok határozzák meg. Látni kell azonban, hogy a két aktor eltérő kommunikációs csatornákat használ: a pártok a közpolitikai célok kialakításán keresztül küldik az üzeneteket, míg az egyes jelöltek azokat a jellemzőiket hangsúlyozzák, amelyekben különböznek a többi jelölttől (Shugart et al., 2005). Azonban a két cél, nevezetesen a párt erősítése, illetve a személynek szóló szavazat növelése nem feltétlenül mond ellent egymásnak. Különösen az egyéni választókerületi rendszerekben, ahol a személyre leadott szavazat egyben a pártra leadott szavazat is, a párt elemi érdeke lesz olyan jelöltek kiválasztása, akik anélkül képesek extra szavazatok szerzésére, hogy megbontanák a pártfegyelmet.

A jelöltállítás kutatása számos akadályba ütközik a gyakorlatban. Először is, miután a jelöltállítás szabályozása hagyományosan a párt hatáskörébe tartozik, egy adott ország vizsgálatánál szélsőséges esetben a pártok számával megegyező számú eltérő szabályrendszert, és ezek hatását kell vizsgálni. Mivel ez pártról pártra változhat, meglehetősen nehéz a párt hatását elkülöníteni a jelöltállítási szabályok hatásától. Másodszor, a pártok belső szabályzata sok esetben nem elérhető a nyilvánosság számára. Vagyis a külső szemlélő nem tudja megállapítani, hogy az adott pártban milyen szabályok szerint választják ki a képviselőjelölteket. Harmadszor, a valóság nem mindig a formális szabályoknak megfelelően alakul (Gallagher, 1988). Negyedszer, a jelöltállítási folyamat egyes esetekben nagyon bonyolult is lehet. Itt elsősorban az okozza a problémát, amikor az azonos párt színeiben induló különböző jelöltek más-más szabályok szerint választatnak ki. Például más párttagok felelősek a jelölésért, más területi egységekben jelölik őket, akár eltérő kiválasztási szabályok szerint (Rahat és Hazan, 2001). Ezen kívül elképzelhető olyan jelöltkiválasztási rendszer is, amelyben minden jelöltnek több jelölési szakaszon kell átesnie a jelöltállítási folyamán (Rahat és Hazan, 2001). Látható tehát, hogy a jelöltállítási folyamatának adekvát leírása jelentős ország- és pártspecifikus ismereteket igényel (Field és Siavelis, 2008). Ez az oka annak, hogy ritkán látjuk kvantitatív modellekben szerepelni a jelöltállítást, mint magyarázó változót.

Tanulmányunkban a fenti nehézségeket a következőképpen küszöböljük ki. Miután a hivatkozott szakirodalom nagy része a jelöltállítás és a jelöltek viselkedése közötti kapcsolat feltérképezésekor abból indul ki, hogy a jelöltek valamilyennek érzékelik a rendszert, és ennek megfelelően alakítják a stratégiájukat, a valós szabályoknál sokkal fontosabbá válik, hogy a jelöltek mit gondolnak arról, hogy kik és milyen szinten jelölték őket. Vagyis a konkrét szabályok feltárásának nehézségét kikerülve a képviselőjelöltek jelöltállítással kapcsolatos percepcióit vesszük alapul. Elemzésünkben azt fogjuk megvizsgálni, hogy milyen hatással van a kampányperszonalizációra, ha a jelölt azt gondolja, hogy az országos pártvezetés döntött a jelöltségéről – tehát a jelöltállítás egyszerre volt centralizált és exkluzív. Hipotézisünk szerint azok a jelöltek, akik érzékelik az országos pártvezetés szerepét a jelöltállításban, kevésbé perszonalizált kampányt folytatnak, mint azok, akik jelölésében más aktorok is szerepet játszottak.

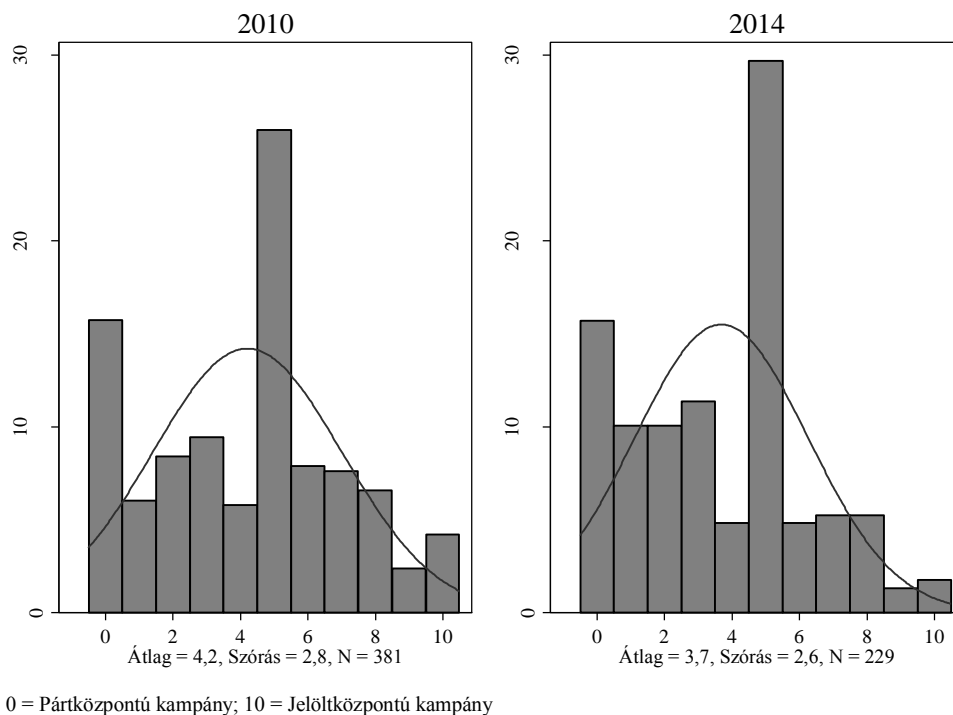
Adatok és változók

Elemzésünk a Comparative Candidates Survey két magyarországi hullámának adatait használja, amelyek felvételére mind 2010-ben, mind 2014-ben a választásokat követően került sor. Az adatfelvétel 2010-ben a Magyar Választáskutató Program, 2014-ben pedig a Jelöltek és képviselők: személyes és pártképviselet c. OTKA projekt keretein belül zajlott. Az adatfelvétel első lépcsőjében a jelöltek teljes populációját a standardizált kérdőívünk online változatának a kitöltésére kértük meg. A második lépcsőben, terepmunka során személyesen kérdeztük meg a sikeres jelölteket, azaz a parlamenti képviselőket. 2010-ben 381-en, 2014-ben 229-en töltötték ki érvényesen a kérdőívet. A két adatfelvétellel adatai így egy kiegyensúlyozatlan panelt alkotnak, amely 73 olyan válaszadót tartalmaz, akik mindkét hullámban résztvettek. A teljes mintanagyság ugyan 421 és 311 volt, azonban mi csak azokkal a válaszadókkal foglalkozunk, akik jelen elemzésünk szempontjából relevánsnak tekinthető kérdésekre érvényes választ adtak. Az éveket jelölő almintákban a sikeres jelöltek némileg felülreprezentáltak, mivel a mintába 205 (53,8 %) képviselő került 2010-ben, és 88 (38,4 %) képviselő 2014-ben. A mintavétel során véletlenszerűen választottuk ki a képviselőket, ezért következtetéseinket standard szignifikancia tesztekre építjük az elemzésben.

Függő változó – Kampányperszonalizáció

Zittel és Gschwend (2008) gondolatmenetét követve elemzésünk függő változóját, a kampányperszonalizációt egy 11 fokú skálán mértük, amelynek egyik végpontja a teljes pártközpontúságot, a másik pedig a teljes perszonalizációt jelöli. A következő kérdést tettük fel a válaszadóknak: „Mi volt kampánya elsődleges célja? Kérjük, használja az alábbi skálát, ahol 0 jelentése 'a lehető legtöbb figyelmet irányítani magamra mint jelöltre' és 10 jelentése 'a lehető legtöbb figyelmet irányítani pártomra'”. A függő változó évenkénti eloszlását mutatja a 2. ábra.

2. ábra. A kampányperszonalizáció változó eloszlása 2010-ben és 2014-ben

Az ábrából látszik, hogy mindkét választás alkalmával a válaszadók közel egyharmada (2010-ben a válaszadók 26 %-a, 2014-ben 29,6 %) középre helyezte saját kampányát a párt- és jelöltközpontú kampány tekintetében. Továbbá jól látható az is, hogy a jelöltek jelentős része mindkét választás alkalmával inkább pártközpontú kampányt folytatott. Azonban amíg 2010-ben a jelöltek 45,4 %-a helyezte előnybe a pártot saját magával szemben (28,6 %), addigra 2014-re ez a különbség tovább nőtt: már a válaszadók 52 %-a pártközpontú kampányt folytatott és csak 18,3 % tekintette saját kampányát jelöltközpontúnak. Ezek után nézzük meg a függő változót feltételezhetően befolyásoló tényezőket, vagyis a hipotézis magyarázó változóit.

Fő magyarázó változó – Jelöltállítás

Az 1. táblázat a jelöltszelekciónak a jelöltek általi percepcióját mutatja. 2010-ben a jelöltek közel kétharmada (59,3 %) tekintett úgy a jelöltségére, hogy arra az országos pártvezetésnek kevesebb beleszólása volt. Ezzel szemben, 2014-ben a válaszadóknak csak 41,5 %-a gondolta ugyanezt, és már 58,5 %-a úgy vélekedett, hogy a jelöléséről az országos pártvezetés döntött.

1. táblázat: A centralizált és exkluzív jelöltállítás percepciójának megoszlása 2010-ben, 2014-ben és a teljes mintában, %-ban

Centralizált és exkluzív jelöltszelekció	2010 N=381	2014 N=229	Teljes minta N=610
0 = A jelölésről nem az országos pártvezetés dönt	59,3 %	41,5 %	52,6%
1 = A jelölésről az országos pártvezetés	40,7 %	58,5 %	47,4%

dönt			
------	--	--	--

A jelöltszelekciónak a jelöltek általi percepciója összhangban van azzal, amit a pártok kampányszakértőivel és elemzőivel készített interjúk mondanak. A kampányszakértők és elemzők egyetértettek abban, hogy néhány kisebb párttól eltekintve, a legtöbb párt esetében a jelöltszelekció erősen centralizált és exkluzív volt. A választási törvény 2011-es módosítása során létrejött intézményi változások a jelöltállítási folyamatot is érintették. A módosítások következtében kevés pártnak van lehetősége önállóan a győzelemre, és ez egyfajta koalíciós kényszert eredményez a politikai szereplők számára. Úgy tűnik, hogy 2014-ben a pártok még nem alkalmazkodtak az új szabályokhoz, és a hosszú koalíciós tárgyalások során a hangsúly nem a megfelelő jelöltek kiválasztásán, hanem a választókerületek pártok közötti elosztásán volt. A résztvevő pártok vezetői az utolsó pillanatban döntöttek a jelöltek kilétéről, így érthető módon a jelöltállítás erősen centralizált és exkluzív volt. Ezenkívül az interjúk megerősítették, hogy az összes párt esetében a jelöltek kampányát a párt központi szereplői irányították. Ugyanakkor az is kiderült, hogy a jelöltek kifejezetten kérték a párt kampányközpontjának a támogatását. Az interjúalanyok szerint a párt központi csapatába vetett bizalmon túl ennek hátterében főként hatékonysági okok álltak: az idő szűkössége és a felmerülő költségek.

Kontrollváltozók

Az elemzésünk fő célja annak kimutatása, hogy a jelöltek vélekedése a jelöltállítás centralizáltságáról és exkluzivitásáról (vagyis az országos pártvezetésnek a jelöltállításban feltételezett szerepéről) miként változtatja meg a perszonalizációhoz való viszonyukat. Ehhez azonban figyelembe kell vennünk olyan tényezőket is, amelyekről jó okunk van azt feltételezni, hogy hatással lehetnek a kampányok jelöltközpontúságára. Az elemzésünkben szereplő változókról részletesebb adatok a Függelékben található. Korábbi elemzéseinkből (Papp, 2015; Papp és Zorigt, 2015) kiindulva három kontrollváltozóhoz kapcsolódva várunk szignifikáns eredményeket: a jelöltség helye (EVK vagy lista), EVK-inkumbencia és a helyi politikai pozíciók kapcsán. Először ezeknek a változóknak a feltételezett hatásmechanizmusát ismertetjük, majd röviden rátérünk azokra a változókra, amelyekre vonatkozóan a szakirodalom alapján várhatnánk szignifikáns hatást.

A választási rendszerek és perszonalizáció kapcsolatát vizsgáló szakirodalom a választási formulát tekinti az egyik legfontosabb tényezőnek a perszonalizáció alakulásában (Cain et al., 1987; Lancaster, 1986; Lancaster és Patterson, 1990; Norris, 2000; Scholl, 1986). A különbség azonban nem a választási rendszer többségi vagy arányos voltából adódik, hanem az ezzel egybeeső egy- illetve többmandátumos választókerületek alkalmazásából. Az egyéni választókerületekben a választók és a jelöltek közötti közvetlen kapcsolat a jelöltközpontú kampányt ösztönzi, míg a listákon induló jelöltek és a választók között nincs ilyen kapcsolat. A közvetlen kapcsolat perszonalizációra gyakorolt hatása két mechanizmuson keresztül érvényesül. Először is az egyéni választókerületekben a választók nem csak a pártok, de a személyek között is választhatnak. Az így szerzett szavazatok növelése érdekében azért lehet jó stratégia a perszonalizáció, mert ezáltal a jelöltek hangsúlyozni tudják azokat a tulajdonságaikat, amelyekben különböznek más jelöltektől, és amelyek adott esetben vonzóbbá tehetik a mandátumért folytatott versenyben. (1) Tehát egy egyéni választókerületi jelölt (EVK-jelölt) kampánya perszonalizáltabb lesz, mint egy listás jelölté. Ezen kívül az egymandátumos választókerületekben teljesülnek az egyéni elszámoltatás feltételei (Lancaster, 1986; Norris, 2000; Scholl, 1986). Itt ugyanis egyértelmű, hogy mely képviselők felelősek a választókerületben zajló pozitív vagy negatív folyamatokért. Az előbbi hangsúlyozására, és az utóbbi ellensúlyozására a legkézenfekvőbb megoldás a perszonalizált

kampány, amelyben a jelölt a választókerületben képviselőként elért eredményeket hangsúlyozza. Vagyis joggal feltételezhető, hogy (2) azok a jelöltek, akik EVK-képviselők voltak az előző ciklusban perszonalizáltabb kampányt folytatnak. Ezt erősítheti az a körülmény is, hogy az EVK-képviselőknek több lehetőségük is van az ilyen kampányok megszervezésére, hiszen az adott választókerületben nagyobb a láthatóságuk, ismertebbek és státuszukból adódóan több erőforrással rendelkeznek, mint kihívóik. Ez a helyzet azoknál a jelölteknel is, akik helyi politikai pozíciókat töltöttek be a választás idején. A rendelkezésre álló erőforrások lehetővé teszik, hogy a költségesebb, jelöltközpontú kampányt válasszák. A pártok számára is fontos, hogy a helyi erőforrásokat megfelelően kiaknázzák, mivel a választók szemében azok a jelöltek a népszerűbbek, akik rendelkeznek valamilyen helyi beágyazottsággal (Putnam, 1976; Shugart, Valdini, és Suominen, 2005; Tavits, 2010). Nyilvánvaló tehát, hogy a párt számára a helyi politikusok erőforrásokat jelenthetnek. A helyi népszerűség kiaknázása adott esetben azzal is jár, hogy a jelöltek a párt központi kampányától eltérő módon kampányolnak, illetve képviselőként olykor a frakció utasításokkal ellentétesen viselkednek (Dewogheraele, Berton, és Navarro, 2008; Tavits, 2010). Továbbá feltételezhető, hogy a helyi szint közelsége ugyancsak kiemeli a jelölt személyét, ezért (3) a helyi politikai pozícióval bíró jelöltek kampánya perszonalizáltabb lehet, mint azoké, akik nem rendelkeznek helyi kötődéssel. Visszatérve az egyéni jelöltség hatása mögött feltételezett mechanizmusokra, a személynek szóló szavazat gyűjtésének egyik alapfeltétele, hogy a jelöltek valamiben mások legyenek, mint a többiek, vagy legalábbis képesek legyenek a jelöltek magukat másnak feltüntetni. Ehhez nagy segítséget nyújthat például az inkumbencia vagy a helyi politikai háttér. Vagyis ennek a két tényezőnek a hatása megkülönböztető faktorként merül fel.

A kontrollváltozók és a hozzájuk kapcsolódó feltételezések felsorolását a pártban betöltött pozíciók hatásával folytatjuk. Wahlke és szerzőtársai (Wahlke, Eulau, Buchanan és Ferguson, 1962) rámutattak arra, hogy a szerepfelfogások és viselkedések vizsgálatakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a pártot. Zittel (2012) szerint a párt olyan szocializációs funkciókat is ellát, amelyek következtében a vezető pozíciókat betöltő képviselők úgy érzik, hogy a párt érdekeit kell szem előtt tartaniuk az egyéb (választókerületi vagy szakpolitikai) érdekekkel szemben. A választási kampányban a pártvezetők testesítik meg a pártegységet a választók és a saját jelöltjeik szemében. Következésképp feltételezhető, hogy a miniszterelnök-jelölteket itt figyelmen kívül hagyva (4) az országos pártvezetők (Országos pártvezető) pártközpontú kampányt fognak folytatni. Végül, de nem utolsón, kontrollálunk a jelölt és a párt közötti ideológiai távolságra is (Ideológiai távolság). Zittel és Gschwend (2008) szerint azok a jelöltek, akik ideológiai értelemben távolabb érzik magukat a pártjuktól, a kampányt használhatják fel arra, hogy növeljék a jelölt és a párt közötti távolságot a választó szemében. Tehát a (5) nagyobb ideológiai távolság erőteljesebb perszonalizációt vonhat maga után. Továbbá érdemes foglalkozni a többes jelölés (Többes jelölés) perszonalizációra gyakorolt hatásával. Azok a jelöltek, akik csak egyéni választókerületben indulnak és győzelem hiányában nem számíthatnak a listán való bejutásra, várhatóan minden erőfeszítést megtesznek saját kampányuk érdekében, hiszen egyetlen esélyük a parlamentbe jutásra az egyéni ágon való jó szereplés. Ezzel szemben azoknak, akik nem csak egyéni választókerületben indulnak, hanem pártlistán is szerepelnek, több esélyük van a parlamentbe jutásra. Mivel azt feltételezzük, hogy a perszonalizált kampányok a pártszavazatok mellé extra szavazatokat hoznak, (6) azok a jelöltek, akik csak az egyéni választókerületben indultak, jelöltközpontú kampánnyal növelhetik az esélyüket a megválasztásra.

A fentiekén túl még két változót kell megemlíteni, amelyekkel azonban ebben a tanulmányban nem foglalkozunk részletesen. Az egyik a két választás között eltelt idő múlását mérő Választás változó. Korábbi tanulmányunkban (Papp és Zorigt, 2015) azt feltételeztük, hogy a természetes kísérleti körülmények miatt az idő múlásának hatása tulajdonképpen nem más, mint a rendszerszintű változások hatása. Ezalatt a választási rendszerben bekövetkező változásokat értjük. Hipotézisünk az volt, hogy a többségi ág irányába történő elmozdulás következtében megnő az egyéni választókerületek szerepe, ami a kampányok perszonalizálódásához fog vezetni. Az adataink ezt nem támasztották alá, de a kampánystratégiákkal és elemzőkkel folytatott interjúsorozatunk segítségével azonosítani tudtuk a perszonalizáció ellen ható tényezőket: a korlátozott erőforrásokat, a kampányra rendelkezésre álló idő rövidegét a baloldalon, valamint a jelöltek egyéni kvalitásait. Az interjúk alapján a jelöltek egyéni kvalitásai alatt a jelöltek megfelelő helyi vagy egyéni választókerületi kampánytapasztalatát, illetve a jelöltek helyi népszerűségét (politikai ismertségét) értjük (Papp és Zorigt, 2015).

Nem foglalkozunk részletesebben a pártok kampányperszonalizációra gyakorolt hatásával sem. Ennek egyik oka, hogy a pártok közötti választási koalíciók miatt az adott elemzési keretben számos probléma felvetődik, s ezek tárgyalása túlmutatna e tanulmány keretein. Itt csak annyit jegyzünk meg, hogy alapvetően két szempontból közelíthetjük meg a pártok és a kampányperszonalizáció viszonyát. Egyfelől törésvonal húzódhat e tekintetben a régi és az új pártok között, mert a régi pártok esetében a pártkultúra része az egyéni választókerületi képviselő. Mind a Fidesz, mind az MSZP komoly tapasztalatokkal rendelkezik az egyéni képviselő terén, tisztában van az egyéni választókerületek jelentőségével, azoknak a párt számára is fontos előnyeivel. Ezeknél a pártoknál az EVK-knak nem csak az a jelentősége, hogy segítségükkel választást lehet nyerni, hanem tapasztalataik arra ösztönzik a régi pártokat, hogy támogassák a személynek szóló szavazatokra való törekvést. Másfelől ugyanakkor az is plauzibilisnek tűnik, hogy a hitelét veszített MSZP igyekszik minél „messzebb lökni” jelöltjeit a pártemblémától, ezzel is erősítve a perszonalizációt, míg a Fidesz esetében nagyobb eséllyel támaszkodnak a párt hírnevére az egyéni kampányokban is (Papp, 2015). Ezzel szemben az új pártok kevesebb erőforrással és korábbi tapasztalattal rendelkeznek az egyéni választókerületekben, amelyek miatt nem biztos, hogy ki tudják használni az egyéni jelöltek kampányelőnyeiket.

Eredmények

A két adatfelvétel adataiból kiegyensúlyozatlan panelt kapunk, ami azt jelenti, hogy vannak olyan jelöltek, akiket csak az egyik alkalommal kérdeztünk meg. A hasonló típusú adatok elemzésének alapvetően két útja van. A fixhatás (*fixed effects* - FE) becslések az egyes változók időbeli változásának hatását ragadják meg a függő változó változására. Az ilyen modellek tehát arra adnak választ, hogy egy adott képviselőjelölt esetében egy változó értékének az egyik választásról a másikra történő megváltozása hogyan befolyásolja a függő változó értékének ugyanezen az időtávon bekövetkező változását. A FE modellek nem veszik figyelembe a keresztszeti hatásokat, tehát a jelöltek közötti különbségeknek nem tulajdonítanak jelentőséget. A tanulmány kontextusában tehát arra nem kapnánk választ, hogy vannak-e olyan tulajdonságok, amelyek jobban valószínűsítik a perszonalizált kampányokat egy adott választás alkalmával. Másképpen megfogalmazva, kiaknázatlan marad, hogy a képviselők közötti különbségek okoznak-e különbséget abban, hogy hogyan kampányolnak. Ezzel szemben a véletlenhatás (*random effects* - RE) becslés amellett, hogy rendelkezik a fixhatás modellek minden előnyével, vagyis képes megragadni a két választás közötti változás

hatását, a keresztmetszeti hatásokat is megjeleníti. Az ilyen modelleknél, hogyha a képviselőjelöltek valamelyik tulajdonsága rendelkezik keresztmetszeti hatással (tehát az adott választáson befolyásolja a perszonalizációt), akkor ez a hatás longitudinálisan is megjelenik (tehát a két választás között az adott képviselőjelölt tulajdonságaiban bekövetkező változás ugyanekkora mértékben változtatja meg a perszonalizációt).

A fentiek alapján a véletlenhatás (RE) becslés tűnik a legjobb választásnak (Cameron és Trivedi, 2009) a fixhatással (FE) szemben. Ezt erősíti az a körülmény, hogy jelen esetben nem kifejezetten az időbeli változásokat szeretnénk megragadni, hanem fontosak számunkra a keresztmetszeti hatások is². Az alábbiakban ismertetjük a fenti hipotézisek tesztelésére felállított többváltozós modellek eredményeit. A 2. táblázat mutatja a kampányperszonalizációt magyarázó változók longitudinális és keresztmetszeti hatásait. Az eredmények 5 %-os szignifikancia-szint mellett értékelendők.

2. táblázat. A kampányperszonalizációt magyarázó véletlenhatás GLS modellek

	1. modell	2. modell
Változók	B (std. hiba)	B (std. hiba)
Konstans	3,02 (0,30)***	3,33 (0,38)***
Választás: 2014	-0,65 (0,21)***	-0,59 (0,21) ***
EVK-jelölt	2,70 (0,47)***	2,11 (0,53)***
EVK-inkumbens	0,67 (0,29)**	0,68 (0,34)**
Helyi politikai pozíció	0,51 (0,23)**	0,91 (0,27)***
Országos pártvezető	-0,62 (0,36)	-0,58 (0,35)
Ideológiai távolság	0,04 (0,08)	0,03 (0,08)
MSZP ^a	1,36 (0,41)***	1,32 (0,40)***
Jobbik ^a	-0,39 (0,30)	-0,57 (0,31)*
LMP ^a	-1,65 (0,32)***	-1,70 (0,32)***
Összefogás ^a	-0,12 (0,58)	-0,19 (0,58)
Többes jelölés	-0,63 (0,48)	-0,58 (0,47)
Centralizált és exkluzív jelöltszelekció	-0,59 (0,21)***	-0,99 (0,39)**
Centralizált és exkluzív jelöltszelekció * EVK-jelölt		1,03 (0,45)**
Centralizált jelöltszelekció *		-1,04 (0,41)**
Helyi politikai pozíció		
Centralizált és exkluzív jelöltszelekció * EVK-inkumbens		-0,01 (0,51)
N	610	610
Wald χ^2	350,67	368,76
Sigma_u	0,87	0,68
Sigma_e	2,11	2,16

² A véletlenhatás becslésről érdemes tudni, hogy mindig hatásosabb becslét ad, mint a fixhatás, vagyis kisebb hibával becsül. Azonban fontos megkötés, hogy a jelöltspecifikus hatásokról azt feltételezi, hogy függetlenek a magyarázó változóktól. Amennyiben ez a feltétel nem teljesül, a véletlenhatás becslés nem konzisztens, vagyis a mintavételi eloszlás középpontjában nem a becsülni kívánt sokasági jellemző van. Ebben az esetben a RE becslés nem használható. Annak eldöntésére, hogy a RE becslés konzisztens-e, a Hausman-testet használjuk. A tanulmányban közölt modellek esetében a Hausman-teszt nullhipotézisét, miszerint a becslés konzisztens, nem tudjuk elutasítani ($\chi^2=7,47$). Így tehát az RE azon túl, hogy hatásosabb, konzisztens becslést is ad.

Rho	0,14	0,09
Within R ²	0,29	0,26
Between R ²	0,32	0,34
Overall R ²	0,32	0,33

*** p<0,01, **p<0,05, *p<0,1

Az értékek random effects becsült értékek. Zárójelben a robosztus és jelöltenként klaszterezett standard hibák.

Függő változó: 0 = pártközpontú kampány, 10 = jelöltközpontú kampány

a Kontrollcsoport: Fidesz-KDNP

Az 1. modell olyan alapmodell, amely az összes releváns változó hatását tartalmazza. A 2. modellben a kapcsolatok alaposabb feltárásának érdekében ezt egészítettük ki különböző interakciós változókkal. A következőkben az 1. modell eredményeit ismertetjük, majd áttérünk a 2. modell tanulságaira. Az 1. modell értékeit szemlélve kitűnik, hogy az egyéni választókerületi jelöltek a vártan megfelelően perszonalizáltabb kampányt folytatnak (a 11-fokú skálán 2,7 ponttal), mint azok a társaik, akik kizárólag pártjuk listáján szerepelnek. Továbbá az is nyilvánvalónak tűnik, hogy nagyobb hajlandóságot éreznek, vagy egyszerűen csak több lehetőségük van perszonalizált kampány folytatására azoknak a jelölteknek, akik EVK-képviselőként indulnak az újraválasztásért. Igaz, itt a perszonalizáció skálán való elmozdulás csak 0,67 egység, vagyis az inkumbencia hatása jóval alatta marad az egyéni jelöltség hatásának. Hasonlóképpen, azoknak a jelölteknek a kampánya is némileg (0,51 egységgel) perszonalizáltabb, akik a választások idején valamilyen helyi pozíciót töltenek be, mint azoké, akik nem rendelkeztek semmilyen helyi háttérrel.

A várakozásainkkal ellentétben a többes jelölés nincs hatással a kampányok perszonalizációra. Ugyan a minta szintjén megfigyelt negatív együtttható arra utal, hogy a többes jelöltek inkább pártközpontú kampányokat folytattak, ez az eredmény nem általánosítható a teljes populációra. A jelöltek tehát nem érezték úgy, hogy mivel a többes jelölés nagyobb biztonságot nyújt, ezért másképpen kellene kampányolniuk. Hasonló következtetésre jutunk a jelölt és a pártja közötti ideológiai távolság, valamint az országos pártvezetői pozíció perszonalizációra gyakorolt hatását illetően is: egyik sem gyakorol szignifikáns hatást, ám a minta szintjén mindkét változó a feltételezetteknek megfelelő módon viselkedik.³

Áttérve tanulmányunk fő hipotézisére, az 1. modell eredményeiből kitűnik, hogy a jelöltszelekciónak a jelöltek általi percepciója szignifikáns hatással van a kampányperszonalizációra. Magyarán, az országos pártvezetésnek a jelöltállításban vélelmezett kiemelt szerepe befolyásolja, hogy a jelöltek mennyire hajlanak a személyüket előtérbe állító kampányra. Fő hipotézisünknek megfelelően azok, akik azt gondolták, hogy a

³ Ugyan nem tartozik közvetlenül tanulmányunk témájához, és részletes tárgyalásra nincs lehetőségünk, de mégiscsak érdemes megemlíteni a párt változó hatását a kampányperszonalizációra. Az 1. modell alapján azt mondhatjuk, hogy a Fidesz-KDNP jelöltjeihez képest csak az MSZP jelöltjei fókuszáltak jobban a saját személyükre, és az LMP jelöltjei szignifikánsan pártközpontúbbak voltak. A Jobbik és a Fidesz-KDNP jelöltjei között nem találtunk a sokaságra is érvényes különbséget a perszonalizáció tekintetében. Az együttthatók értelmezése azonban számos problémát felvet. Ezek közül a legfontosabb, hogy míg 2010-ben az MSZP jelöltjei csak szocialista színekben indultak, addig 2014-ben az Összefogás ernyője alatt. Korábbi tanulmányunkban (Papp – Zorigt, 2015) amellet, hogy arra figyelmeztetünk, hogy ezek alapján a párthovatartozás hatása tentatív, kiegészítő számításokkal igazoljuk, hogy a valódi összefüggések hasonló képet mutathatnak. Az MSZP és az Összefogás tehát a Fideszhez képest jelöltközpontúbb, míg az LMP pártcentrikusabb kampányt folytatott.

párt központi szereplői uralják a jelöltek kiválasztási mechanizmusát, pártközpontúbb kampányt folytattak (0,59 egységgel), mint azok, akik nem tulajdonítottak nagy szerepet a pártvezetésnek a jelöltszekcióban. Tehát a jelöltállítás központosíttasága és exkluzivitása együttesen negatívan hat a perszonalizációra.

A jelöltszelekció kulcsszerepe még ennél is hangsúlyosabbá válik, ha megnézzük, hogy a változó negatív hatása konzisztens-e a jelöltek különböző csoportjaiban, vagyis ha megvizsgáljuk, hogy miként változtatja meg az egyéni választókerületi jelöltség és a helyi politikai pozíciók hatását (ld. 2. modell a 2. táblázatban). A modell szintjén mindezt interakciós változók bevonásával teszteltük, vagyis az 1. modellben szerepeltetett változók mellé bevettük a jelöltállítás szorzatát az EVK-jelöltséggel, inkumbenciával és a helyi politikai pozícióval. Vizsgáltuk a jelöltállítás és az EVK-inkumbencia viszonyát is, itt azonban nem figyelhető meg változás a korábban kimutatott hatásokban, ezért ezeket az eredményeket nem közöljük. A centralizált és exkluzív jelöltkiválasztás feltételezése azoknak a kampányait változtatja meg, akik csak a pártlistán szerepelnek, és nem indultak egyéniben. A listás jelöltek háromszor érzékenyebben reagálnak a központosításra, mint az EVK-jelöltek. A 2. táblázat adatai alapján számított marginális hatások arra utalnak, hogy a centralizált jelöltkiválasztás feltételezése nyomán az EVK jelöltek 0,5 egységgel mozdulnak a pártközpontú kampány felé (5-ről 4,5-re), míg a listás jelölteknél ez a változás 1,5 egységnyi (2,9-ről 1,4-re). Úgy tűnik, hogy az egyéni ág esetében a jelöltség felülírja a kiválasztás központosíttaságára és kizárólagosságára vonatkozó vélekedéseket. Amíg az egyéni jelöltség hatása nem változik számottevően a szelekció központosíttaságának fényében, addig ennek épp az ellenkezője figyelhető meg a helyi politikusok esetében. Esetükben a változás 1,8 egységnyi (5,1-ről 3,3-ra), amennyiben az országos pártközpont dönt a jelölésükről. Összehasonlításképp, azok a jelöltek, akik nem töltöttek be helyi politikai pozíciót, csak 0,7 egységnyivel mozdultak a pártközpontú végpont felé (4,2-ről 3,5-re). Ezek az eredmények arra engednek következtetni, hogy míg az egyéni jelöltek perszonalizációja a pártközpont által támogatott, elvárt (esetleg előírt) kampánystratégia (az országos pártvezetésnek a kiválasztásban feltételezett szerepe nem befolyásolja a kampányperszonalizációt) része, addig a helyi politikusok a saját kezdeményezésből (vagy nem a központi stratégiával összhangban) folytatnak jelöltközpontúbb kampányokat. Azonban, amint megérzik a pártvezetők erejét a jelöltállításban, pártközpontúbb stratégiát alkalmaznak a kampány során.

Mindez kissé módosít azon a korábbi felvetésen, hogy a helyi politikai pozíciók olyan kampányértékkel bírnak, amely a párt számára is előnyössé teszi a helyi politikai pozíciókban lévő jelöltek perszonalizált kampányát. Amellett érveltünk (nem egyedülként a vonatkozó szakirodalomban), hogy mivel a választók értékelik a helyi kötődéseket, a pártok ezt kihasználván építenek a helyi szinten erős jelöltekre. A kampánystatégákkal és elemzőkkel folytatott interjúink arra engednek következtetni, hogy a pártvezetés is így gondolja (Papp és Zorigt, 2015). A survey-adatok elemzése azonban ettől némileg eltérő következtetésre ad okot. A két eredmény közötti különbség oka feltételezhetően a Helyi politikai pozíció változó méréséből adódik. Míg a stratégiák „helyi politikai ismertségről” beszélnek, addig mi a modelljeinkben kifejezetten a politikai pozíciók betöltésének hatását vizsgáltuk. Vagyis úgy tűnik, hogy olyan dologról van itt szó, amit a modellezés szintjén nehéz operacionalizálni. A helyi ismertség ugyanis sok mindentől adódhat. Ez valóban adódhat helyi politikai pozícióból, ahogy az a modelljeinkben szerepel, de foglalkozásból (pl. helyi fogorvos), társadalmi státuszából vagy akár személyiségéből is.

A jelöltállítás és az egyéni jelöltség közötti kapcsolat egy további nagyon fontos dologra is felhívja a figyelmet. Minden jel arra utal ugyanis, hogy az egyéni jelöltek kampányának

perszonalizációja a pártközpont által elvárt stratégia. Vagyis úgy tűnik, hogy megerősítést nyert az, hogy a perszonalizáció és a pártközpontúság nem egymást kizáró tényezők, mint ahogy az empirikus kutatások gyakran kezelik őket. Ez különösen nagy problémát okoz azoknál a kutatásoknál, ahol a képviselőt fókuszba áll a középpontban. Itt ugyanis a válaszlehetőségeket tradicionálisan egymást kizáró alternatívákként teszik fel. A „Kit képvisel Ön a képviselői munkája során?” típusú kérdéseknél a nemzetközi kérdőívek szintjén kell felülvizsgálnunk azt, hogy a feleletválasztós kérdések mennyire lehetnek alkalmasak a képviselők valódi céljainak feltárására. Úgy tűnik, hogy ennek a kérdésnek a megoldására már születnek próbálkozások. A Comparative Candidates Survey 2014-es hullámának kérdőíve már skálával méri az egyes válaszlehetőségek fontosságát. Azonban ez sem tűnik a legjobb megoldásnak, miután a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy ha a képviselőknek és jelölteknek lehetőségük van minden egyes szempontot maximális fontosságúnak jelölni, akkor az esetek zavaróan nagy százalékában megteszik. Jelenleg tehát a legideálisabb megoldásnak az tűnik, hogy a két kérdéstípust egyszerre tegyük fel. Továbbá elméleti síkon is sokkal nagyon hangsúlyt kell adni annak, hogy a perszonalizáció pártérdekként is megjelenjen a képviselőre vonatkozó különféle elméletekben.

Konklúzió

Fejezetünkben igyekeztünk bemutatni, hogy a jelöltállítás két dimenziója (centralizáció és exkluzivitás) együttesen milyen hatást gyakorol a kampányperszonalizációra. A szakirodalom alapján feltételeztük, hogy minél centralizáltabb és minél exkluzívabb a jelöltállítás, annál kisebb az ösztönzés a perszonalizációra. Amellett érveltünk, hogy azok a jelöltek, akik érzékelik az országos pártvezetés szerepét a jelöltállításban – tehát a jelöltállítás egyszerre centralizált és exkluzív –, kevésbé perszonalizált kampányt folytatnak, mint azok, akik úgy gondolják, hogy az országos pártvezetésnek nem volt jelentős szerepe a jelöltté válásukban. Ehhez figyelembe kellett vennünk egy sor olyan tényezőt, amelyekről jó okunk volt feltételezni, hogy hatással lehetnek a kampányok jelöltközpontúságára. Három változó hatása mutatkozott szignifikánsnak: az EVK-jelöltség, az EVK-inkumbencia és a Helyi politikai pozíció. Először is, az EVK-jelöltség hatása egyértelműnek tűnik a perszonalizációra. A listás jelöltekhez képest sokkal perszonalizáltabb kampányt folytattak az egyéni választókerületben indulók. Megerősítést kapott az a feltételezés is, hogy az EVK-inkumbensek nagyobb részben építenek saját személyükre, mint kihívóik. Ez arra utal, hogy a jelöltek rajtpozíciója (magyarán az, hogy milyen pozícióból indulnak a választásnak) sokat elárulhat a perszonalizációra való hajlandóságukról. Végül az sem lényegtelen, hogy a jelöltek betöltenek-e valamilyen helyi pozíciót a választás idején. A helyi háttérrel rendelkező jelöltek ugyanis perszonalizáltabb kampányt folytatnak, mint azok, akik nem töltenek be semmilyen helyi pozíciót. Néhány változó esetében a várakozásainkkal ellentétes eredmények születtek. A többes jelölés, a párt és a jelölt közötti ideológiai távolság és az országos pártvezetői pozíció esetében nem beszélhetünk azok perszonalizációra való hatásáról.

Az elméleti részben megfogalmazott fő hipotézisünket el tudtuk fogadni: az eredmények azt mutatják, hogy a jelöltszelekciónak a jelöltek általi percepciója szignifikáns hatással van a kampányperszonalizációra. Azok a jelöltek folytattak inkább a személyükre szabott kampányt, akik azt gondolták, hogy nem az országos pártvezetés döntött a jelölésükről. Abban az esetben, amikor a jelöltek azt érezték, hogy a jelöltállítás központosított és exkluzív, a kampánystratégiájuk ennek megfelelően pártközpontú irányt vett fel.

A jelöltszelekció szerepe különösen jelentősnek tűnik az egyéni választókerületi jelöltség és a helyi politikai pozíció esetében. Nem változtatja meg azonban az EVK-inkumbensek kampányperszonalizációhoz való viszonyát. Azt láttuk, hogy amíg a jelöltkiválasztás központosítottságának és kizárólagosságának hatása a listás jelölteket a pártközpontú kampány felé mozdítja, addig ugyanennek a hatására az egyéni ágon induló jelöltek kevésbé változtatják meg viselkedésüket. A helyi pozíciót betöltő jelöltek kampányperszonalizációhoz való viszonya ehhez képest sérülékenyebbnek bizonyul, és amennyiben úgy gondolják, hogy az országos pártközpont döntött a jelölésükről, a kampánystratégiájuk pártközpontúbb lesz. Jóval kisebb elmozdulás volt megfigyelhető a helyi háttérrel maguk mögött nem tudható jelöltek esetében. Mindezek alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy az egyéni ágon megfigyelhető perszonalizáció a párt központi stratégiának a szerves része lehet, vagy legalábbis támogatott a párt által. Ezzel szemben úgy tűnik, hogy a helyi politikusok kampánystratégiáját inkább befolyásolják az egyéni motivációk és ezért is tud valamilyen szinten független lenni a központi stratégiától mindaddig, amíg nem tulajdonítanak az országos pártvezetésnek nagy szerepet a jelöltállításban. Tudniillik, amint azt gondolják, hogy a pártvezetésnek hangsúlyos a szerepe a jelöltszelekcióban, pártközpontúbb kampánystratégiát alkalmaznak.

Mindezek arra engednek következtetni, hogy az egyéni választókerületi jelöltektől a pártjuk mondhatni elvárja, hogy kampányukat a saját személyük köré építsék, de legalábbis hangsúlyozzák azt. Nem szabad alábecsülni ennek fontosságát. Ugyanis ez azt jelenti, hogy a jelölt- és a pártközpontúság nem összeférhetetlen egymással. Jelenleg az irodalom nagy része a két jelenséget – pártközpontúság és perszonalizáció – egymásnak ellent mondó tényezőként kezeli. A képviselői gyakorlat ezt némiképp alá is támasztja: a saját személyüket előtérbe helyező jelöltek gyakrabban szavaznak eltérően a frakciójuktól (Tavits, 2010). Vagyis úgy tűnik, hogy a pártok a gyakorlatban is szembesülnek a kollektív cselekvés problémájával. Azonban nem szabad háttérbe szorítani a pártstratégiák mélyebb vizsgálatát, amelyből kiderülhetne, hogy a perszonalizáció nem csak hogy megtört, de elvárt viselkedés is lehet bizonyos választási szabályok mellett, a jelöltek bizonyos csoportjára nézve. A parlamenti viselkedés értékelése, illetve egyes viselkedési formák szankcionálása természetesen perspektivikusan hat a jelöltállításra – de ez már egy másik történet.

Hivatkozások

- André, A., Freire, A. és Papp, Zs. (2014) 'Electoral Rules and Legislators' Personal Vote-Seeking', Sam Depauw – Kris Deschouwer (szerk.) *Representing the people. A survey among members of statewide and substate parliaments*. Oxford: Oxford University Press, pp. 87–109.
- Atmor, N., Hazan, R. Y. és Rahat, G. (2011) 'Candidate selection', in J. M. Colomer (szerk.), *Personal representation. The neglected dimension of electoral systems*. Colchester: ECPR Press, pp. 21–36.
- Cain, B., Ferejohn, J. és Fiorina, M. P. (1987) *The personal vote: constituency service and electoral independence*. Harvard University Press.
- Canache, D., Mondak, J. J. és Cabrera, E. (2000) 'Voters and the Personal Vote: A Counterfactual Simulation', *Political Research Quarterly*, 53(3), 663–76.
- Carey, J. M. és Shugart, M. S. (1995) 'Incentives to Cultivate a Personal Vote: a Rank Ordering of Electoral Formulas', *Electoral Studies*, 14(4), 417–39.

- Cross, W. és Young, L. (2015) 'Personalization of campaigns in an SMP system: The Canadian case', *Electoral Studies*, 39: 306-315.
- Curtice, J. és Shively, P. (2009) 'Who represents us best? One member or many?', Hans-Dieter Klingemann (szerk.) *The Comparative Study of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press.
- Czudonowski, M. M. (1975) 'Political Recruitment', Fred I. Greenstein and Nelson W. Polsby (szerk.) *Handbook of Political Science*, v.2, *Micropolitical Theory*. Reading, MA: Addison-Wesley, pp. 155-242.
- Duverger, M. (1959) *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*. New York: Wiley.
- Eder, N., Jenny, M. és Müller, W. C. (2015) 'Winning over voters or fighting party comrades? Personalized constituency campaigning in Austria', *Electoral Studies*, 39: 316-328.
- Field, B. N. és Siavelis, P. M. (2008) 'Candidate Selection Procedures in Transitional Polities A Research Note', *Party Politics*, 14(5), 620-39.
- Gaines, B. J. (1998) 'The Impersonal Vote? Constituency Service and Incumbency Advantage in British Elections, 1950-92', *Legislative Studies Quarterly*, 23(2), 167-95.
- Gallagher, M. (1988) 'Introduction', Michael Gallagher and Michael Marsh (szerk.) *Candidate Selection in Comparative Perspective. The Secret Garden of Politics*. London: SAGE, pp. 1-19.
- Gallagher, M. és Holliday, I. (2003) 'Electoral Systems, Representational Roles and Legislator Behaviour: Evidence from Hong Kong', *New Zealand Journal of Asian Studies*, 5(1), 107-20.
- Gschwend, T. és Zittel, T. (2015) 'Do constituency candidates matter in German Federal Elections? The personal vote as an interactive process', *Electoral Studies*, 39: 338-349.
- Hazan, R. Y. és Rahat, G. (2006) 'The influence of candidate selection methods on legislatures and legislators: Theoretical propositions, methodological suggestions and empirical evidence', *The Journal of Legislative Studies*, 12(3-4), 366-85.
- Heitshusen, V., Young, G. és Wood, D. M. (2005) 'Electoral Context and MP Constituency Focus in Australia, Canada, Ireland, New Zealand, and the United Kingdom', *American Journal of Political Science*, 49(1), 32-45.
- Herrera, R. és Yawn, M. (1999) 'The Emergence of the Personal Vote', *The Journal of Politics*, 61(1), 136-50.
- Holtz-Bacha, C. és Mazzoleni, G. (2004) *The Politics of Representation: Election Campaigning and Proportional Representation*. New York: Peter Lang.
- Kriesi, H. (2012) 'Personalization of national election campaigns', *Party Politics*, 18(6), 825-44.
- Lancaster, T. D. (1986) 'Electoral Structures and Pork Barrel Politics', *International Political Science Review*, 7(1), 67-81.
- Lancaster, T. D. és Patterson, W. D. (1990) 'Comparative Pork Barrel Politics', *Comparative Political Studies*, 22(4), 458-77.
- Mondak, J. J. (1995) 'Competence, Integrity, and the Electoral Success of Congressional Incumbents', *The Journal of Politics*, 57(4), 1043-69.

- Morgenstern, S. (2004) *Patterns of Legislative Politics: Roll-Call Voting in Latin America and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Morgenstern, S. és Swindle, S. M. (2005) 'Are Politics Local?', *Comparative Political Studies*, 38(2), 143–70.
- Norris, P. (2000) 'The Twilight of Westminster? Electoral Reform and its Consequences', *Political Studies*, 49(5), 877–900.
- Norton, P. és Wood, D. (1990) 'Constituency Service by Members of Parliament: Does It Contribute to a Personal Vote?', *Parliamentary Affairs*, 43(2), 196–208.
- Papp, Zs. (2015) 'Campaign-Personalization and Constituency Focus in a Mixed-Member Electoral System. The Case of Hungary', *World Political Science*, 11(1), 75–95.
- Papp, Zs. és Zorigt, B. (2015) 'A változó választási szabályok és a változó politikai kontextus hatása a kampányperszonalizációra. Egy természetes kísérlet tanulságai', *Politikatudományi Szemle*, 24(3): 51-74.
- Poguntke, T. és Webb, P. (2005) 'The Presidentialization of Politics in Democratic Societies: A Framework for Analysis', Thomas Poguntke & Paul Webb (szerk.) *The Presidentialization of Politics. A Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Rahat, G. és Hazan, R. Y. (2001) 'Candidate Selection Methods An Analytical Framework', *Party Politics*, 7(3), 297–322.
- Saalfeld, T. és Müller, W. C. (1997) 'Roles in Legislative Studies: A Thoretical Introduction', W.C. Müller and Thomas Saalfeld (szerk.) *Members of Parliament in Western Europe. Roles and Behaviour*. London: Frank Cass.
- Scholl, E. L. (1986) 'The Electoral System and Constituency-Oriented Activity in the European Parliament', *International Studies Quarterly*, 30(3), 315–32.
- Selb, P. és Lutz, G. (2015) 'Lone fighters: Intraparty competition, interparty competition, and candidates' vote seeking efforts in open-ballot PR elections', *Electoral Studies*, 39: 329-337.
- Shugart, M. S., Valdini, M. E. and Suominen, K. (2005) 'Looking for Locals: Voter Information Demands and Personal Vote-Earning Attributes of Legislators under Proportional Representation', *American Journal of Political Science*, 49(2), 437–49.
- Strøm, K. (1997) 'Rules, Reasons and Routines: Legislative Roles in Parliamentary Democracies', W.C. Müller and Thomas Saalfeld (szerk.) *Members of Parliament in Western Europe. Roles and Behaviour*. London: Frank Cass, pp. 155–74.
- Swindle, S. M. (2002) 'The Supply and Demand of the Personal Vote Theoretical Considerations and Empirical Implications of Collective Electoral Incentives', *Party Politics*, 8(3), 279–300.
- Tavits, M. (2010) 'Effect of Local Ties On Electoral Success and Parliamentary Behaviour The Case of Estonia', *Party Politics*, 16(2), 215–35.
- Wahlke, J. C., Eulau, H., Buchanan, W. és Ferguson, L. C. (1962) *The Legislative System. Explorations in Legislative Behavior*. New York: Wiley.
- Zittel, T. (2012) 'Legislators and their representational roles: strategic choices or habits of the heart?', Magnus Blomgren and Olivier Rozenberg (szerk.) *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*. London: Routledge, ECPR, pp. 101–21.

Zittel, T. és Gschwend, T. (2008) 'Individualised Constituency Campaigns in Mixed-Member Electoral Systems: Candidates in the 2005 German Elections', *West European Politics*, 31(5), 978–1003.

Függelék

Változó	Kódolás	Elemszám (Százalék) 2010- ben	Elemszám (Százalék) 2014- ben	Elemszám (Százalék) a teljes mintában	Átlag (Szórás) 2010- ben	Átlag (Szórás) 2014- ben	Átlag (Szórás) a teljes mintában
Kampányperszonalizáció	Mi volt kampánya elsődleges célja? Kérjük, használja az alábbi skálát, ahol „0” jelentése „a lehető legtöbb figyelmet irányítani magamra mint jelöltre” és „10” jelentése „a lehető legtöbb figyelmet irányítani pártomra”.				4,20 (2,81)	3,68 (2,58)	4,00 (2,73)
Centralizált és exkluzív jelöltszelekció	0 = A jelölésről nem az országos pártvezetés dönt	226 (59,3)	95 (41,5)	321 (52,6)			
	1 = A jelölésről az országos pártvezetés dönt	155 (40,7)	134 (58,5)	289 (47,4)			
Választás	0 = 2010	381 (100)		381 (62,5)			
	1 = 2014		229(100)	229 (37,5)			
EVK-jelölt	0 = Csak pártlistán jelölték	114 (29,9)	63 (27,5)	117 (29)			
	1 = EVK-jelölt	267 (70,1)	166 (72,5)	433 (71)			
EVK inkumbens	0 = Nem EVK inkumbens	336 (88,2)	192 (83,8)	528 (86,6)			
	1 = EVK inkumbens	45 (11,8)	37 (16,2)	82 (13,4)			
Helyi politikai pozíció	0 = Nincs helyi politikai pozíciója	265 (69,6)	166 (72,5)	431 (70,6)			
	1 = Polgármester vagy helyi önkormányzat i képviselő	116 (30,4)	63 (27,5)	179 (29,4)			
Többes jelölés	0 = Egy választási	97 (25,5)	73 (31,9)	170 (27,9)			

	ágon indult 1 = Több választási ágon indult	284 (74,5)	156 (68,1)	440 (72,1)			
Országos pártvezető	0 = Nem országos pártvezető 1 = Országos pártvezető	356 (93,4) 25 (6,6)	201 (87,8) 28 (12,2)	557(91,3) 53 (8,7)			
Ideológiai távolság	Az abszolút távolság a jelölt és a párt bal-jobb skálán elfoglalt pozíciója között (0-10 skála)				0,80 (1,10)	0,77 (1,16)	0,78 (1,12)
Fidesz-KDNP	0 = Más párt jelöltje 1 = Fidesz- KDNP jelölt	226 (59,3) 155 (40,7)	174 (76) 55 (24)	400 (65,6) 210 (34,4)			
MSZP	0 = Más párt jelöltje 1 = MSZP jelölt	331 (86,9) 50 (13,1)		331 (86,9) 50 (13,1)			
Összefogás	0 = Más párt jelöltje 1 = az Összefogás jelöltje		161 (70,3) 68 (29,7)	161 (70,3) 68 (29,7)			
LMP	0 = Más párt jelöltje 1 = LMP jelölt	312(81,9) 69 (18,1)	183 (79,9) 46 (20,1)	495 (81,1) 115 (18,9)			
Jobbik	0 = Más párt jelöltje 1 = Jobbik jelölt	275 (72,2) 106 (27,8)	170 (74,2) 59 (25,8)	445 (72,9) 165 (27,1)			